

30

ג ל י ו נ ו ת ל ע י ו ן ב פ ר ש ת ה ש ב ו ע
בעריכת נחמה ליבוביץ שנת השלושים

בחוקותי (תש"א)

א. י"ד ואם לא תשמעו לי ולא תעשו את כל המצוות האלה
ט"ו ואם בחוקותי תמאסו ואם את משפטי תגעל בפשכם
בלבתי עשות את כל מצוותי להפרכם את בריתי

רש"י (ע"פ ספרא)

ד"ה ואם לא תשמעו לי להיות עמלים בתורה, לדעת מדרש חכמים. יכול לקיום המצוות?
כשהוא אומר "ולא תעשו" הרי קיום מצוות אמור, הא מה אני מקיים "ואם לא תשמעו
לי" להיות עמלים בתורה. ומה תלמוד לומר "לי"? אין "לי" אלא זה המכיר את
רבונו ומתכוון למרוד בו. וכן במדרש (בר' י') "גבור ציד לפני ה'", שמכירו
ומתכוון למרוד בו, וכן באנשי סדום (בר' י"ג) "רעים וחטאים לה" מאד" -
מכירים את רבונם ומתכוונים למרוד בו.

ד"ה ולא תעשו: משלא תלמדו - לא תעשו. הרי שתי עברות.

ד"ה ואם בחוקתי תמאסו: מואס באחרים העושים

ד"ה משפטי תגעל בפשכם: שונא החכמים.

ד"ה לבלתי עשות: מונע את אחרים מעשות.

ד"ה את כל מצוותי: כופר המצוות שלא צויתם, לכך נאמר "את כל מצוותי" ולא נאמר:
"את כל המצוות".

ד"ה להפרכם את בריתי: כופר בעיקר, הרי שבע עברות: הראשונה גוררת השנייה וכן
עד השביעית, ואלו הן: לא למד, ולא עשה, מואס באחרים העושים, שונא את
החכמים, מונע את האחרים, כופר במצוות, כופר בעיקר.

השרה: בר' ל"ה כ"ב וישמע ישראל
בר' ל"ז כ"ז וישמעו אחיו
בר' מ"ב כ"ג והם לא ידעו כי שומע יוסף.
שם' כ"ד ז' נעשה ונשמע
מל' א' ב' מ"ב טוב הדבר, שמעתי.
משלי א' ה' ישמע חכם ויוסף לקח.

לא יזו מן "השמיעות" השונות בפסוקים הנ"ל מתאים פסוקו לפי
הפרוש הניתן לו במדרש ספרא הנ"ל?

2. מה רמז מצאו חכמים לכך שהכוונה אינה (רק) לתורה שבכתב אלא למדרש
חכמים (תורה שבע"פ)?

3. אא מה ראיה מפסוקי במרוד ואנשי סדום על פסוקו והרי שם לא נאמר
"שמע" ואף לא "לי" או "לו"?

4. אא רש"י בסוף דבריו (ד"ה להפרכם) קובע ששני הפסוקים האלה בנויים על
דרך ראשון גורר שני והוא חוזר על שני הפסוקים ומפרס, אם כך - מה
ראה להצביע על גרידה זו גם בד"ה ולא תעשו, ולא הסתפק
בדבריו בסוף פסוק ט"ו?

5. מנין ששנאת החכמים כלולה ב"משפטי תגעל בפשכם" ולא "חוקותי תמאסו"?

6. א מה ראה רש"י למנות את העברות אחת לאחת (בסוף דבריו) ולקבוע שמספרם
שבע, מה הקשי או התמיהה המתפרשת על ידי כך?

1. ט"ו ואם בחוקותי תמאסו

רמב"ן: בעבור היות החוקים מצוות לא בתגלה טענם להמון, ימאסו אותם היסילים;
אמר: "מה החפץ לה" שלא אלבש הבגד הזה החרוק ברכמי שש ותכלת ומה נועיל
כי נשרוף הפרה ונזרוק עלינו האפר?" אבל המשפטים הכל חפצים בהם והכל צריכים
אותם, אין ישוב לעם ומדינה בלתי משפט, ולא תגעל בפש שום אדם במשפט "מכה
איש ומת", "וכי יבצו אנשים..." (שם' כא כב) ודיני השור והבור והשומרים
וכיוצא בהם. אבל המשפט אשר נעשה בעוברי המצוות כאיש אשר יבעל העריות או
יחלל שבתו ויעשה אוב וידעוני, יקוצץ מפני המצוות שהן עול כבוד על הרשעים,
ולכן אמר: "ואם את משפט תגעל בפשכם לבלתי עשות את כל משפטי" כי הגעילה
במשפטים כדי שלא יעשו המצוות.

ד"ה להפרכם את בריתי

שתופר הברית לגמרי ויהיו בלא תורה להתיר לעצמם עריות בפרהסיא, וכל תאוה
תערב לנפשם.

ספורנו ד"ה. ראה את משפטי תגלעל בפשטם
תגלעל אותם, כמו שמקרא אדם בכונה מוסכמת, מבלי אין דרך למאוס אותם,
בהיות מעמם נודע והגון.

ד"ה לבלתי עשות את כל מצוותי.
וזאת הגעילה למשפטים לא תהיה אלא כדי לפרוק מעליכם עול כל המצוות,
כאמרם ז"ל (סנהדרין ס"ג): "יודעים היו ישראל בעבודה זרה שלא היה בה
ממש, ולא עבדו ע"ז אלא כדי להתיר להם עריות בפרהסיא".
וכן העיד הנביא (הושע ה' ד') "לא יתנו מעלליהם לשוב אל אלוהיהם, כי
רוח זנונים בקרבם".

ד"ה להפרכם את בריתי
כדי להיות בלי שום עול תורה ומצוות.

א 1. מה הקשיים בפסוקנו המתורצים בדברי שני הפרשנים?

2. מה התבדל בין שני הפרשנים הנ"ל לבין דרשת
חז"ל הסובאת בדברי רש"י לעיל בתפישתם התחבירית
של פסוקינו?

3. מה רצה ספורנו להוכיח ע"י המאמר שבסנהדרין ס"ג?

א 4. כיצד מפרש הספורנו את הושע ה' ד', מי הנושא
בחלקו הראשון של הפסוק? האם הוא סוטה מפורסם
של מקרא?

ג. שאלות ודיוקים ברש"י:

1) ס"ז ד"ה מכלות עינים: העינים צופות
וכלות לראות, שיקל וירפא,
וסוף שלא ירפא וידאבו הנפשות
של משפחתו במותו. כל תאווה
שאינה באה ותוחלת ממוסכה
קרובה "כליון עינים".

אא 2) י"ז ד"ה ונתתי פני: פנאי שליך פונה
אבי מכל עסקי, להרע לכם.

א) מה ראה רש"י (ע"פ ספרא) להוציא
מלת "פני" משמעה ולפרשה לשון
"פנאי" ולמה לא יפרשנו לשון
"פנים"?

אא ב) יש מקשין על דברי רש"י: מה
שייך פניה "מכל עסקי", וכי
אין עונש החוטאים "מעסקי"?

ישב קושייתם!

אא א) הסבר, מניין שהמדובר כאן
באויב פנימי ולא חיצוני?
(שים לב: הרא"ם מיישב קושיה
זו: "מיתורא ד'בכס' קא' דרשי
ליה, דהוה ליה למכתב "ורדו
שונאיכם" וממילא יבהסי קמירי".
והוא תירוץ דחוק).

ב) לשם מה מוסיף רש"י את דבריו
"שבשעה שאומות העולם" וכו' עד
הסוף, מה ישב על ידי זה?

אא ג) לשם מה בא הכפל בדברי רש"י
"מכם ובכס"?

ד) במה יש בדברי מיכה הוכחה לדבריו?
היכן מצינו במקרא "עד" בהוראה זו?

מה קשה לו?

מה קשה לו? (מה ראה להאריך כל
כך, וכי מה היה הפסוק חסר בלי
באורו)?

3) י"ז ד"ה ורדו בכס שונאיכם: שאיבו מעמיד
שונאים אלא מכם ובכס, שבשעה
שאומות העולם עובדי אלילים עומדים
על ישראל, אין מבקשים אלא מה שבגלוי
שב' (שופט' ו') "והיה אם זרע ישראל
ועלה מדיו ועמלק ובני קדם וגו' ויחנו
עליהם וישחיתו את גבול הארץ, אבל
בשעה שאעמיד עליכם אלא מכם ובכס,
הם מחפשים אחר המטמוניות שלכם, וכן
הוא אומר (מיכה ג') "ואשר אכלו שאר
עמי ועורם מעליהם הפשיטו".

4) י"ח ד"ה ואם עד אלה: ואם בעוד אלה
לא תשמעו.

5) י"ח ד"ה ויספתי: עוד יסורים אחרים

6) כ' ד"ה ותם לריק כחכם: הרי אדם
שלא עמל, שלא חרש, שלא זרע,
שלא נחש, שלא כסח, שלא עזר,
ובשעת הקציר בא שדפון ומלקה
אותו, אין בכך כלום, אבל אדם
שעמל וחרש וזרע ונכס וכסח
ועזר ובא שדפון ומלקה אותו,
הרי שביר של זה כהות.